

РОЗРОБЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL STRATEGY OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

Пакуліна А.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки,

Харківський національний університет будівництва та архітектури,

Безрук С.О.

студентка,

Харківський національний університет будівництва та архітектури,

Пакуліна Г.С.

аспірантка,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Pakulina Alevtyna

Candidate of sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of Department of Economics,

Kharkov National University of Civil Engineering and Architecture

Bezruk Svitlana

Student, Economic faculty,

Kharkov National University of Civil Engineering and Architecture

Pakulina Hanna

Postgraduate student, Economic faculty,

Kharkov National University of Civil Engineering and Architecture

У статті автори обґрунтували важливу роль регіональних програм як засобу ув'язки економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку території. Дослідниками розкрито місце екологічної підсистеми в структурі програм соціально-економічного розвитку регіону, проаналізовано основні методологічні та методичні основи формування стратегії охорони навколишнього середовища в регіоні. Науково обґрунтовано вибір стратегічних напрямів природоохоронної діяльності в регіоні, які забезпечують формування реальної тенденції поступового поліпшення екологічної обстановки. Обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення механізму управління регіональною еколого-економічною системою. Проаналізовано умови реалізації природоохоронної стратегії в регіоні та проблеми створення економічного інструментарію стимулювання природоохоронних заходів, сучасне правове забезпечення екологічної політики. Виявлено особливості фінансування природоохоронної діяльності в Україні та досліджено інноваційні аспекти екологічної безпеки розвитку національної економіки.

Ключові слова: екологічна стратегія, екологічна політика, соціально-економічний розвиток, охорона навколишнього середовища, регіон.

В статье авторы обосновали важную роль региональных программ как средства увязки экономических, социальных и экологических целей развития территории. Исследователями раскрыто место экологической подсистемы в структуре программ социально-экономического развития региона, проанализированы основные методологические и методические основы формирования стратегии охраны окружающей среды в регионе. Научно обоснован выбор стратегических направлений природоохранной деятельности в регионе, которые обеспечивают формирование реальной тенденции постепенного улучшения экологической обстановки. Обоснованы рекомендации по совершенствованию механизма управления региональной эколого-экономической системой. Проанализированы условия реализации природоохранной стратегии в регионе и проблемы создания экономического инструментария стимулирования природоохранных меро-

приятий, современное правовое обеспечение экологической политики. Выявлены особенности финансирования природоохранной деятельности в Украине и исследованы инновационные аспекты экологической безопасности развития национальной экономики.

Ключевые слова: экологическая стратегия, экологическая политика, социально-экономическое развитие, охрана окружающей среды, регион.

In the article the authors substantiate the important role of regional programs as a means of linking economic, social and environmental development goals of the territory. Aggravation of environmental problems requires regionalization of environmental policy, regulation and management of natural resources in the long term. Currently, the need to develop an effective strategy for environmental protection in the region is being actualized. Environmental consequences of economic activity arise and manifest themselves in a particular area. The local nature of anthropogenic impact on the processes of reproduction of natural resources and the state of the environment require the search for ways to effectively solve environmental problems, taking into account the characteristics of natural factors and conditions of the territory. It is necessary to analyze the specifics of the production and spatial structure of the regional production complex. The development of the environmental strategy provides for the definition of the environmental mission of the region and its ecological image of the future. When developing the strategy, priority environmental goals and objectives are selected. These tasks are then detailed in specific environmental programs. Further, the mechanism of their implementation is developed, the analysis and evaluation of the results and consequences of the implementation of programs are carried out. At the same time, the ecological mission of the region and its ecological image of the future are based on the analysis of internal and external factors that affect the formation of the ecological situation in the region. Further opportunities and threats for ensuring ecological safety of development of regional economy and habitat of people are revealed. The researchers revealed the place of the ecological subsystem in the structure of programs of socio-economic development of the region, analyzed the basic methodological and methodical bases of formation of the strategy of environmental protection in the region. The authors scientifically justified the choice of strategic directions of environmental activities in the region, which provide the formation of a real trend of gradual improvement of the environmental situation. The recommendations on improving the management mechanism of the regional ecological and economic system are substantiated.

Key words: environmental strategy, environmental policy, socio-economic development, environmental protection, region.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, високої якості життя і здоров'я людей можливе тільки за умови проведення ефективної екологічної політики, координації діяльності в екологічній сфері з урахуванням довгострокових завдань розвитку. Загострення екологічної ситуації в багатьох регіонах України посилює значимість обліку територіальних аспектів використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Проведене нами дослідження виявило неефективність державної екологічної політики. Водночас екологічна політика покликана виражати інтереси всього населення України і бути основою та необхідним каталізатором розвитку соціально-економічного розвитку регіону. Актуальність і складний характер розглянутих явищ послужили підставою для вибору теми проведеного нами дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Широке коло питань, присвячених проблемам розроблення екологічної стратегії соціально-економічного розвитку регіонів, досліджено у працях таких науковців, як: Б.І. Беззубко [1], С.Л. Пакулін [2; 6–8], І.С. Феклістова [4; 7], С. Шутяк [3], Ю.А. Ципкін [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується

означена стаття. Загострення екологічних проблем підвищує вимоги регіоналізації екологічної політики, упорядкування та управління природокористуванням у довгостроковій перспективі. У зв'язку із цим стає нагальною необхідність вироблення ефективної стратегії природоохоронної діяльності в регіоні. Екологічні наслідки будь-якої господарської діяльності виникають і проявляються в першу чергу на конкретній території. Переважно локальний характер антропогенного впливу на процеси відтворення природних ресурсів і стан навколишнього середовища вимагає пошуку шляхів ефективного вирішення екологічних проблем з урахуванням як особливостей природних чинників та умов території, так і специфіки виробничої й просторової структури її господарства.

Сьогодні одним зі слабких місць різних регіональних програм господарського розвитку є недостатньо повне з погляду комплексності аналізу опрацювання проблем раціонального природокористування й охорони навколишнього середовища. Як правило, відповідні розділи регіональних програм характеризуються принаймні двома недоліками. По-перше, екологічна проблематика в них знаходить відображення найчастіше або у розрізі окремих виробництв, які чинять негативний вплив на стан навколишнього середовища (без урахування ефектів взаємодії викидів і скидів різних джерел забруднення, можливого сумарного

антропогенного навантаження на ті чи інші компоненти природного середовища і т. д.), або у розрізі окремих елементів навколишнього середовища, включаючи забруднення або повітряного басейну, або водойм, або порушення ландшафту і т. д. При цьому за межами дослідження нерідко залишаються проблеми взаємодії різних об'єктів (як діючих, так і намічуваних) один з одним і з навколишнім середовищем. По-друге, подібні дослідження з погляду економічної оцінки наслідків антропогенної діяльності нерідко обмежуються лише оцінкою економічного збитку від забруднення навколишнього середовища, залишаючи поза увагою питання визначення ефективності здійснення природоохоронних заходів і в цілому можливостей отримання вигоди від природоохоронної діяльності. Уникнути таких недоліків можливо лише на підставі використання комплексного підходу, що дає змогу здійснювати всебічний аналіз еколого-економічних взаємозв'язків, що виникають під час прогнозування розвитку територіальних господарських систем, і передбачає розроблення та реалізацію природоохоронної стратегії.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Основні завдання дослідження: обґрунтувати важливу роль регіональних програм як засобу узгодження економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку території; розкрити місце екологічної підсистеми в структурі програм соціально-економічного розвитку регіону; проаналізувати основні методологічні та методичні основи формування стратегії охорони навколишнього середовища в регіоні; науково обґрунтувати вибір стратегічних напрямів природоохоронної діяльності в регіоні, що забезпечують формування реальної тенденції поступового поліпшення екологічної обстановки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стратегічне планування є найважливішою функцією управління на різних рівнях, включаючи регіональний. Воно охоплює процес вибору цілей розвитку території та шляхів їх досягнення, ув'язаних у просторі (за виконавцями), у часі і за джерелами фінансування. Однією з основ державного стратегічного планування та управління в Україні є програмно-цільове планування, що включає визначення цілей соціально-економічного розвитку України і пріоритетів соціально-економічної політики, а також формування комплексів заходів, що забезпечують досягнення вибраних цілей і пріоритетів.

На рівні регіонів України розробляються стратегії їхнього розвитку на довгострокову перспективу, в основі яких лежать цільові програми і схеми територіального планування регіону України [2]. Таким чином, із позицій інтересів її регіонів регіональні програми визнаються як

основний інструмент стратегічного планування та управління [4, с. 27].

Одним із важливих елементів стратегічних інструментів управління є екологічні стратегії, і, відповідно, однією з підпрограм у складі і національних, і регіональних цільових програм виступають підпрограми з охорони навколишнього середовища. Екологічні проблеми носять, як правило, довгостроковий характер і вимагають вироблення стратегічних підходів до їх вирішення.

У сучасних українських умовах одним зі слабких місць різних регіональних програм господарського розвитку є недостатньо повне з погляду комплексності аналізу опрацювання проблем охорони навколишнього середовища [6, с. 33]. Як правило, відповідні розділи регіональних програм характеризуються принаймні двома недоліками. По-перше, екологічна проблематика в них знаходить відображення найчастіше або в розрізі окремих об'єктів, що роблять негативний вплив на стан навколишнього середовища (без урахування ефектів взаємодії забруднюючих речовин, можливого сумарного антропогенного навантаження на навколишнє середовище і т. д.), або в розрізі її окремих елементів, охоплюючи забруднення або тільки повітряного басейну або тільки водойм, або порушення ландшафту і т. д. При цьому за межами дослідження залишаються проблеми можливої взаємодії діючих і намічуваних об'єктів у регіоні і навколишнього середовища. По-друге, подібні дослідження з погляду економічної оцінки наслідків антропогенної діяльності нерідко обмежуються лише оцінкою економічного збитку від забруднення навколишнього середовища, залишаючи поза увагою питання визначення ефективності здійснення природоохоронних заходів і в цілому можливостей отримання вигоди від природоохоронної діяльності. Уникнути зазначених недоліків можливо лише на основі використання комплексного підходу, що дає змогу здійснювати всебічний аналіз еколого-економічних взаємозв'язків, що виникають під час прогнозування розвитку територіальних господарських систем, і передбачає розроблення і реалізацію природоохоронної стратегії.

Розроблення екологічної або природоохоронної стратегії передбачає визначення екологічної місії регіону та його екологічного образу майбутнього, вибір пріоритетних екологічних цілей і завдань, деталізацію їх у конкретних програмах з охорони навколишнього середовища, вироблення механізму їх реалізації, аналіз та оцінку результатів і наслідків реалізації програм. При цьому екологічна місія регіону та його екологічний образ майбутнього будуються на підставі аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на формування екологічної ситуації в регіоні, встановлення переваг та недоліків у природоохоронній сфері регіону, виявлення можливостей і загроз для забез-

печення екологічної безпеки розвитку регіональної економіки та середовища проживання людей.

Використання програмно-цільового підходу дає змогу здійснювати комплексне вирішення проблем охорони навколишнього середовища на території того чи іншого регіону України, включаючи:

- ув'язку цілей і завдань екологічної програми із цілями та завданнями інших довгострокових цільових програм регіону;

- облік масштабності, складності і різноманіття проблем екологічного розвитку регіону, вирішення яких передбачає консолідацію зусиль і джерел фінансування на розробленні та здійсненні комплексу взаємопов'язаних конкретних завдань, ресурсів і виконавців програмних заходів законодавчого, технічного, науково-дослідного, дослідно-конструкторського, виробничого, соціально-економічного, організаційно-господарського та іншого характеру щодо досягнення поставлених цілей;

- поєднання адміністративно-контрольних інструментів управління і ринкових принципів господарювання, забезпечуючи тим самим координацію різних боків природоохоронної діяльності самостійно господарюючих суб'єктів;

- послідовну інтеграцію екологічних цілей у процес соціально-економічного розвитку регіону України для забезпечення його сталого розвитку;

- погодження постановки і досягнення збалансованих поточних та довгострокових екологічних цілей;

- установа (з урахуванням обмеженості фінансових та інших ресурсів) чіткої пріоритетності в задоволенні інвестиційних потреб на цілі охорони навколишнього середовища.

Регіональна екологічна програма, таким чином, розглядається як ключовий інструмент планування, прогнозування та практичної реалізації регіональної екологічної політики, а також координації природоохоронних заходів у регіоні.

Регіональні програми розробляються в рамках довгострокового прогнозування і містять у собі ті чи інші стратегічні інтереси України у цілому. Об'єктами впливу регіональних програм є ті чи інші регіони. Це, як правило, проблемні або програмні регіони. Проблемний регіон – просторова система, на території якої реалізуються деякі регіональні та загальнонаціональні завдання й яка стає у цьому зв'язку особливим об'єктом управління.

Нами виділяються три основних напрями регіонального програмування: просторово-виробничий, соціально-економічний та ресурсно-екологічний, у рамках яких потрібно вирішення таких завдань: формування регіональних програм створення промислових, агропромислових, транспортних та інших комплексів; програмування різних форм виробничої або соціальної інфра-

структури; економічне стимулювання окремих регіонів і видів економічної діяльності з метою створення сприятливих умов для розміщення виробництва; проведення комплексних заходів щодо впорядкування концентрації виробництва і населення, включаючи програми з охорони навколишнього середовища.

Екологічний складник регіональних програм у кінцевому підсумку містить у собі цілі, завдання та основні напрями регіональної екологічної політики. Мета екологічної підсистеми програм соціально-економічного розвитку регіону (або екологічного блоку) полягає у розробленні стратегії природоохоронної діяльності, заснованої на аналізі напрямів і схем залучення в господарський оборот природних ресурсів регіону та виборі системи природоохоронних заходів, що забезпечують дотримання екологічних вимог з урахуванням місцевих природних умов і перспектив економічного та соціального розвитку території [2].

Розроблення та використання екологічної підсистеми регіональних програм дає змогу не тільки проаналізувати взаємодію елементів господарства, населення і природного середовища в регіоні, виявити необхідні природоохоронні заходи, здійснити вибір варіантів і напрямів розвитку території за умови дотримання встановленого екологічного регламенту, а й визначити величину потрібних витрат екологічного призначення, чисельність трудових ресурсів, потребу в локальних природних ресурсах, послугах об'єктів інфраструктури, необхідних для запобігання негативним екологічним наслідкам господарської діяльності в регіоні.

Основу стратегії у сфері охорони навколишнього середовища в регіоні становлять характерні для нього екологічні проблеми, що вже існують або можуть виникнути в процесі подальшого формування господарського комплексу території, а також система природоохоронних заходів, зумовлених необхідністю розв'язання чи попередження даних екологічних проблем.

Як основні положення, що формують стратегію у сфері охорони навколишнього середовища в тому чи іншому регіоні України, можна запропонувати такі напрями діяльності:

- облік екологічно допустимих масштабів як виробничих потужностей окремих об'єктів, так і концентрації виробництва в окремих ареалах;

- упровадження і використання екологічно орієнтованих технологій для забезпечення технологічної основи безпечного розвитку господарської діяльності в регіоні (включаючи створення і впровадження маловідходних виробничих і ефективних природоохоронних технологій);

- виявлення найбільш екологічно небезпечних об'єктів та їх поєднань (проблемних ситуацій), а також частин території регіону з ускладненою екологічною обстановкою (проблемних ареалів);

– організація попередження можливого забруднення навколишнього середовища (повітряного та водного) понад установлені межі;

– впровадження механізму оцінки стану навколишнього середовища шляхом розрахунку величини економічного збитку від забруднення повітряного і водного басейнів у даному регіоні;

– облік можливих екологічних наслідків функціонування і розвитку в регіоні найбільш екологічно значимого сектору економіки та різних видів економічної діяльності;

– вибір складу виробництв і масштабів їхнього розвитку в межах окремих частин території регіону з урахуванням екологічних вимог;

– аналіз взаємозв'язків забруднення атмосфери і здоров'я людей під час формування господарства в межах територій із найбільшою концентрацією населення та екологічно шкідливих виробництв;

– визначення рівня витрат екологічного призначення в регіоні у цілому й окремих елементах господарського комплексу;

– проведення певного комплексу правових, економічних, організаційних та інших заходів, необхідних для реалізації природоохоронної стратегії регіону України.

У цілому вироблення стратегії природоохоронної діяльності в регіоні визначається, насамперед, його економічними, соціальними і природними умовами, що зумовлює вибір пріоритетів у здійсненні природоохоронних заходів. При цьому одним із найважливіших напрямів природоохоронної діяльності в будь-якому регіоні є забезпечення технологічної основи екологічної безпеки розвитку і формування ефективного правового й економічного механізму регулювання відносин між господарською діяльністю та навколишнім середовищем. Зі зростанням масштабів впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище зростає залежність розвитку виробництва від впливу екологічних чинників. Урахування екологічних чинників під час прогнозування формування територіально-виробничих систем різного типу та рівня дає змогу не тільки попередити можливі негативні наслідки господарської діяльності на навколишнє середовище, а й створює необхідні передумови для раціоналізації взаємозв'язків між виробництвом і навколишнім середовищем, включаючи формування бажаного якісного стану її різних компонентів.

Прогнозування соціально-економічного розвитку в межах окремих територій потребує спільного розгляду природного середовища, виробництва і населення як елементів єдиної територіально-виробничої системи. Одним зі шляхів відображення екологічних наслідків господарської діяльності в регіоні є розроблення екологічної підсистеми (екологічного блоку) у складі програм соціально-економічного розвитку території, що в кінцевому підсумку містять у собі основні напрями екологічної політики.

Результатом розроблення екологічної підсистеми програм соціально-економічного розвитку території є формування стратегії природоохоронної діяльності в регіоні, яку можна розглядати як синтез його екологічних проблем, і комплексу природоохоронних заходів, орієнтованих на їх вирішення.

З екологічних позицій будь-який регіон можна розглядати як відносно відокремлену територіальну еколого-економічну систему, що характеризується специфікою як природно-кліматичних, так і соціально-економічних умов. Облік подібної специфіки необхідний під час вироблення першочергових напрямів регіональної екологічної політики, в основі якої повинна лежати природоохоронна стратегія, націлена на розроблення і здійснення заходів, спрямованих на збереження й поліпшення стану навколишнього середовища та здоров'я людей у довгостроковій перспективі.

Загострення екологічних проблем підвищує вимоги до регіоналізації екологічної політики України, впорядкування та управління природокористуванням у довгостроковій перспективі. У зв'язку із цим стає актуальною необхідність вироблення ефективної стратегії природоохоронної діяльності в регіоні. Екологічні наслідки будь-якої господарської діяльності виникають і проявляються в першу чергу на конкретній території. Актуальність регіональних екологічних проблем зумовлена не тільки насущністю пошуку шляхів ефективного вирішення проблем раціоналізації природокористування, а й переважно регіональним характером антропогенного впливу на процеси відтворення природних ресурсів і стан навколишнього середовища. Антропогенний вплив на навколишнє середовище в регіоні носить, як правило, комплексний характер, який визначається, передусім, виробничою та технологічною структурою господарства кожного окремого регіону, характером розміщення виробничих об'єктів та населених пунктів у межах даної території, рівнем концентрації виробництва на окремих підприємствах і в окремих регіонах, а також іншими соціально-економічними чинниками. Поряд із цим у зоні негативного впливу виробництва і населення виявляються всі компоненти навколишнього середовища, що піддаються впливу не тільки кожного конкретного джерела окремо, а й їх сукупного впливу, який може виявитися набагато небезпечнішим і більш руйнівним, ніж вихідні. Формування екологічної ситуації в регіоні багато в чому залежить і від характеру його природно-кліматичних умов, що визначають адаптаційний механізм навколишнього середовища, його здатність до самовідтворення і підтримання екологічної рівноваги.

Існує тісний взаємозв'язок між виробленням стратегії природоохоронної діяльності та режимом економічної і соціальної активності в регіоні. В екологічному блоці нами виділяються три

основних етапи досліджень: аналіз сучасного стану навколишнього природного середовища в регіоні; прогноз можливих змін у стані навколишнього середовища та ризику виникнення екологічного неблагополуччя; оцінка наслідків впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище і вироблення пропозицій щодо природоохоронних заходів.

Прогноз можливих змін у стані навколишнього середовища та ризику виникнення екологічного неблагополуччя передбачає розроблення природоохоронної стратегії і встановлення необхідної системи природоохоронних заходів.

Сталий соціально-економічний розвиток, висока якість життя і здоров'я населення можливі лише за умови забезпечення екологічної безпеки території та збереження природних систем. Основою для цього є проведення єдиної екологічної політики на території регіону, координація діяльності підприємств, установ і організацій у галузі охорони навколишнього середовища з урахуванням довгострокових завдань економічного розвитку. Одним із найважливіших інструментів управління екологічною сферою регіону та прогнозування її стану є стратегічне планування. Процес стратегічного планування забезпечує базу для управління регіоном як у цілому, так і його окремими сферами, включаючи, зокрема, екологічну.

Екологічна політика в регіоні багато в чому залежить від того, наскільки адекватно під час її здійснення враховуються чинники, що впливають на формування екологічної ситуації. Аналіз подібних чинників у взаємозв'язку з можливостями органів управління охороною навколишнього середовища дає змогу виявити найбільш істотні на конкретний період часу екологічні проблеми і запропонувати шляхи їх вирішення. При цьому важливо чітко представляти, чи піддаються критичні чинники контролю з боку природоохоронних структур, чи є вони внутрішніми чи зовнішніми, чи потрапляють у сферу регулювання природоохоронних органів регіону або це зовнішні умови, на які вони впливати не в змозі.

Розглянемо основні кроки розроблення стратегії охорони навколишнього середовища в регіоні, включаючи: формулювання стратегічних цілей, завдань і пріоритетів у сфері охорони навколишнього середовища в регіоні; обґрунтування необхідності вирішення проблеми в рамках програмно-цільового підходу; можливі варіанти вирішення проблеми. Виконаний нами комплексний аналіз екологічної обстановки в регіоні дає змогу сформулювати екологічні цілі й завдання в галузі формування сприятливої екологічної ситуації, а також визначити стратегічні напрями природоохоронної діяльності.

Основні напрями формування механізму реалізації регіональних програм охорони навколишнього середовища як на національному, так і регіональному рівні повинні, на нашу думку, передбачати такі заходи:

– розвиток економічного механізму стимулювання раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища, стимулювання та підтримка екологічно відповідального бізнесу; відновлення економічних регуляторів в екологічній сфері, насамперед урегулювання та вдосконалення системи екологічних платежів, введення рентних платежів за користування природними ресурсами;

– посилення природоохоронних органів, розширення можливостей і повноважень регіональної влади та органів місцевого самоврядування в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів; оптимізація системи управління якістю охорони навколишнього середовища, спрямована, насамперед, на мінімізацію забруднення повітряного і водного басейнів;

– збільшення витрат на охорону навколишнього середовища з усіх можливих джерел фінансування (насамперед, за рахунок власних коштів підприємств та організацій);

– урегулювання та вдосконалення системи екологічних платежів;

– удосконалення нормативно-правової бази, формування нормативно-правового поля, адекватного складній економічній та екологічній ситуації в Україні;

– заходи з відновлення обов'язковості державної екологічної експертизи проектів нового будівництва як фактично єдиного легітимного інструменту для підприємств демонстрації суспільству своєї екологічної спроможності;

– запобігання руйнуванню системи екологічного контролю та екологічного моніторингу, формування системи інформування населення про стан навколишнього середовища;

– розвиток системи особливо охоронюваних природних територій;

– екологічне виховання та освіта населення, підвищення рівня екологічної свідомості та екологічної культури як основи екологічного благополуччя України.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Одним із найважливіших інструментів управління екологічною сферою регіону та прогнозування її стану є стратегічне планування. Процес стратегічного планування забезпечує базу для управління регіоном як у цілому, так і його окремими сферами, включаючи екологічну. Загострення екологічних проблем підвищує вимоги до регіоналізації екологічної політики, упорядкування та управління природокористуванням в довгостроковій перспективі. У зв'язку із цим стає актуальною необхідність розроблення ефективної стратегії природоохоронної діяльності в регіоні.

Запропоновано основні методологічні та методичні основи формування стратегії охорони навколишнього середовища в регіоні, включаючи визначення екологічної місії регіону та його екологічного образу майбутнього, постановку

пріоритетних цілей і завдань та вибір шляхів їх вирішення, деталізацію завдань у конкретних проєктах і програмах, вироблення механізму їх реалізації, аналіз та оцінку результатів і наслідків реалізації програм. Обґрунтовано вибір регіональних програм як одного з найбільш ефективних засобів вирішення економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку регіону та виявлено місце екологічної підсистеми в структурі програм соціально-економічного розвитку території. Такі програми будуються на підставі використання програмно-цільового підходу, який дає змогу комплексно охопити основні проблеми розвитку територіально-виробничої системи, реалізовувати ідеї сталого розвитку регіону, згідно з якими передбачається економічний і соціальний розвиток регіону, збалансовані з можливостями навколишнього середовища, і включає як обов'язкову умову

забезпечення екологічної безпеки розвитку відповідної території.

Виявлено коло проблем, пов'язаних із реалізацією регіональних екологічних програм. Обґрунтовано вибір стратегічних напрямів природоохоронної діяльності в регіоні, що забезпечують формування реальної тенденції поступового поліпшення екологічної обстановки. Обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення механізму управління регіональною еколого-економічною системою. Проаналізовано умови реалізації природоохоронної стратегії в регіоні, включаючи проблеми створення економічного інструментарію стимулювання природоохоронних заходів, сформоване правове забезпечення екологічної політики, особливості фінансування природоохоронної діяльності в Україні та інноваційні аспекти екологічної безпеки розвитку національної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беззубко Б.І. Оцінка розвитку стратегічного планування міст в Україні. *Економічний вісник КПІ*. 2013. № 32. URL : <http://economy.kpi.ua/uk/node/449> (дата звернення: 11.08.2019).
2. Пакуліна А.А., Пакулін С.Л. Управління сталим розвитком сучасного підприємства. *Traektoriâ Nauki*. 2016. № 3(8). URL : <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/50> (дата звернення: 11.08.2019).
3. Шутяк С. Стратегічна екологічна оцінка: можливості для громадськості. Львів : Манускрипт. 2017. 28 с.
4. Sustainable development of the economic base of cities in modern conditions / I.S. Feklistova et al. *Proceedings of the Scientific achievements of Europe : IX International scientific conference (United Kingdom, Edinburgh, Mar 9, 2019)*. London : SI Universum, 2019. P. 23–32.
5. Sustainable development of the regional social complex / I.S. Feklistova et al. *Universum View 12 : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Львів, 5 січня 2019 р. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2019. С. 115–125.
6. Pakulin S.L., Feklistova I.S., A.A. Pakulina, H.S. Resource support of sustainable socio-economic regional development. *Proceedings of the Theoretical achievements for practice : XXVIII International scientific conference, USA, Morrisville, Sept 22, 2018*. Morrisville : Lulu Press, 2018. P. 29–35.
7. Strengthening public-private partnership as a factor of sustainable regional development / S.L. Pakulin et al. *Universum View 12 : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Львів, 5 січня 2019 р. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2019. С. 33–37.
8. Strengthening public-private partnership as a factor of sustainable regional development / S.L. Pakulin et al. *Universum View 13 : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Рівне, 19 січня 2019 р. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2019. С. 11–17.
9. Tsypkin Y.A., Pakulin S.L., Feklistova I.S. The implementation of the strategy of sustainable development of the social sphere. *Proceedings of the Innovations in modern world : VII International scientific conference, United Kingdom, London, June 1, 2018*. London : SI Universum, 2018. P. 18–24.

REFERENCES:

1. Bezzubko B.I. (2013) Otsinka rozvytku stratehichnoho planuvannia mist v Ukraini [Assessment of the development of strategic planning of cities in Ukraine]. *Economic Bulletin of the KPI*, 2013, no. 32. Available at: <http://economy.kpi.ua/uk/node/449> (accessed 11 August 2019).
2. Pakulina A.A., Pakulin S.L. (2016) Upravlinnia stalym rozvytkom suchasnoho pidpriemstva [Management of sustainable development of a modern enterprise]. *Traektoriâ Nauki* [Path of Science] (electronic journal), no. 3(8). Available at: <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/50> (accessed 11 August 2019).
3. Shutiak S. (2017) *Stratehichna ekolohichna otsinka: mozhlyvosti dlia hromadskosti* [Strategic environmental assessment: opportunities for the public]. Lviv: Manuscript. (in Ukrainian)
4. Feklistova I.S., Pakulin S.L., Pakulina A.A., Pakulina, H.S. (2019) Sustainable development of the economic base of cities in modern conditions. *Proceedings of the Scientific achievements of Europe: IX International scientific conference (United Kingdom, Edinburgh, Mar 9, 2019)*, London: SI Universum, pp. 23–32.
5. Feklistova I.S., Pakulin S.L., Pakulina A.A., Pakulina, H.S. (2019) Improvement of public-private partnership as a factor of sustainable development of territories. *Proceedings of the Universum View 12: international scientific-practical conference (Ukraine, Lviv, January 5, 2019)*, Vinnitsa: LLC «Nylan-LTD», pp. 115–125.

6. Pakulin S.L., Feklistova I.S., A.A. Pakulina, H.S. (2018) Resource support of sustainable socio-economic regional development. Proceedings of the *Theoretical achievements for practice: XXVIII International scientific conference (USA, Morrisville, Sept 22, 2018)*, Morrisville: Lulu Press., pp. 29–35.
7. Pakulin S.L., Feklistova I.S., Pakulina A.A., Pakulina, H.S. (2019) Strengthening public-private partnership as a factor of sustainable regional development. Proceedings of the *Universum View 12: international scientific-practical conference (Ukraine, Lviv, January 5, 2019)*, Vinnitsa: LLC «Nylan-LTD», pp. 33–37.
8. Pakulin S.L., Feklistova I.S., Pakulina A.A., Pakulina, H.S. (2019) Sustainable development of the regional social complex. Proceedings of the *Universum View 13: international scientific-practical conference (Ukraine, Rivne, January 19, 2019)*, Vinnitsa: LLC «Nylan-LTD», pp. 11–17.
9. Tsyppkin Y.A., Pakulin S.L., Feklistova I.S. (2018) The implementation of the strategy of sustainable development of the social sphere. Proceedings of the *Innovations in modern world": VII International scientific conference (United Kingdom, London, June 1, 2018)*, London: SI Universum, pp. 18–24.